

ВЯРТАННЕ ЗАБЫТАЕ ПОСТАЦІ

Доўгія гады імя Вацлава Іваноўскага выкаранялася з грамадской свядомасці. Апошнім часам у паглядзе на гэтую фігуру і, шырэй, на супяречлівую гісторыю беларускага вызвольнага руху пазначыліся прыкметныя карэктывы — не ў апошнюю чаргу дзякуючы працам і аўтара дадзенай кнігі. З перашкодамі, але пракладае сабе дарогу новая нацыянальная канцэпцыя мінулага Беларусі — народа, дзяржавы з сваім уласным пакліканнем у сусветнай гісторыі, насуперак вартага жалю статусу падкаланільнае ўскрайны, стратэгічнага палігона ва ўзаемным супрацьборстве буйнейшых дзяржаў. Сутнасць праблемы — не ў захапленні ці абурэнні дзеямі папярэднікаў, але ў спасціженні магістральнага кірунку гістарычнага Беларускага Шляху, упартыя цярэбленага сынамі Бацькаўшчыны праз гушчар спаконвочнае варажнечы, грунтаванага над багнай нашага нядбальства і халопства перад чужацкай набрыдзю.

Наспела патраба аддаць належнае ўсім «прарабам-будаўнікам» згаданага Шляху, беларускага дзяржаянага Дому. Адкрытымі вачымі зірнуць на іх заслугі, памылкі, на іхня драматычна-трагічныя ростані. Менавіта такім стаўленнем да справы, не староннім, а спагадлівым пранікненнем у пакручасты лёс чалавека і прываблівае кніга Юркі Туронка, прысвечаная неардынарнай постацыі Вацлава Іваноўскага — радавітага беларускага шляхціца, дзеяча-падзвіжніка нацыянальнага адраджэння.

Колькі часу таму на запусцелым «разбураным гняздзе» галоўнага героя кнігі — ля колішняга панскага маёнтка ў Лябёдцы пад Ваўкавыскам — руліўвы краязнавец-мінчук патрапіў падхапіць і занатаваць з вуснаў мясцовае старэнкае сялянкі нязмушана ўзрушальную згадку: «Вацлавам яго звалі. Добры быў пан, шкадаваў нас, па-просту гаварыў... Адно рэдка ён тут бываў, усё недзе там, у Вільні ці Польшчы, прападаў. Перад вайной з фашыстамі паехаў у Мінск, быў за рабочы клас. Але не ўбярогся, ворагі народа забілі яго... А пан ён быў добры!»*

Этим разам перад намі рэальная, дакументальная вывераная легенда-аповесць пра «добраага пана», а дакладней — высокароднага

арыстакрата беларускага духу. Разумеючы пад арыстакратызмам не саслоўныя кляйноты, а перадусім духоўна-маральную дамінанту ў жыцці і паводзінах асобы, якая аддана, па-рыцарску слугуе ідэі, усяму таму, што наш вялікі продак Палачанін назваў дабром паспалітым.

Гляньма, хаяць б пабежна, на значнейшыя падзеі і здабыткі, як найшчыльней звязаныя з патрыятычнымі дабрадзеяннямі аднаго з Іваноўскіх: Беларуская рэвалюцыйная партыя, газета «Свабода», Круг беларускай народнай прасветы, выдавецкая суполка «Загляненіе сонца і ў наша аконца», газета «Наша Ніва», Беларуское таварыства дапамогі ахвярам вайны, урад Беларускай Народнай Рэспублікі, нацыянальны Педагагічны інстытут, яшчэ раней — беларускі лемантар, першы школыны падручнік для дзетак забранага краю... Усё гэта эпахальныя старонкі ў летапісе адраджэнчага руху, з якіх наўмысна і ўпарты дзесяцігоддзямі саскрэбвалася імя іх сапраўднага аўтара або неад'емнага сааўтара дзеля класава-ідэалагічнае цнатлівасці падняволъных насельнікаў, разняволенню якіх падначальваў усе гэтыя і многія іншыя намаганні выпускнік Пецярбургскага тэхналагічнага інстытута інжынер Вацлаў Іваноўскі.

І вось — дасюль скажоныя, месцамі тэндэнцыйна запэцканыя аркушы набылі першасныя яскравыя змест і форму. Вартасць намаганняў праніклівага даследніка калісь прадбачліва ўхваліў Паэт: «Здалей вяковы бруд паганы змесці, // І з дзіўнай любасцю чытаем тое мы, // Што захавалася на палімпсесце» (Ул. Жылка).

Пэўна, не адной постаццю Іваноўскага вызначаецца значнасць рэстаўрацыйнага палатна нашага навукоўца-мастака і суродзіча з Варшавы. Чытач следам за аўтарам мае магчымасць нібы наноў прагледзець, пераасэнсаваць усю вызвольную легенду Беларусі найноўшага часу. Уваскрасіць у памяці іншыя, не менш высокія імёны з айчыннага пантэона — Янка Купала, Браніслаў Эпімах-Шыпіла, браты Луцкевічы, Элаіза Пашкевічанка (Цётка), Браніслаў Тарашкевіч, кс. Вінцэнт Гадлеўскі, многія іншыя змагары-пакутнікі, чые прозвішчы таксама ўвекавечаны на ахвярным алтары Радзімы і чые жыццё-самаспаленне адбывалася ў непарыўнай лучнасці з Вацлавам Іваноўскім — пад незгасальний зоркай-надзеяй «Загляненіе сонца...».

Нацыянальны асветнік, Іваноўскі выступае на старонках кнігі таксама ў ролі актыўнага палітыка — наколькі асветніцкую чыннасць ён, разам з паплечнікамі адраджэнчага руху, успрымаў з перспектывы палітычна-дзяржаўнага самавызначэння свае краіны, яе незалежнага развіцця. На жаль, у гэтым — палітычным — напрамку вынікі яго дзейнасці нашмат сціплейшыя, калі не скажаць горш — мізэрныя, амаль нулявыя, што ў значнай ступені прывяло да занядбання і забыцця і асветніцкага подзвігу нашага шчырага Беларуса. Як палітык В. Іваноўскі — урэшце, не ён адзін у Беларусі — у незалежніцкіх

памкненнях скрэзь цярпеў паразы: з боку бальшавіцкае Расіі, Польшчы Юзафа Пілсудскага, і — ужо цалкам катастрафічны сыход да тактычнага «партиёрства» з Вільгельмам Кубэ, гаўляйтэрам акупаванае гітлераўшамі тэрыторыі так званага Остлянда. І праблема тут, мабыць, не ў палітычных здольнасцях нашага дзеяча. Хутчэй — у аб'ектыўных абставінах, абумоўленых перманэнтнай акупацыяй Беларусі больш магутнымі валадарамі — чужынцамі альбо іх дамарослымі халуямі. Для тых, апошніх, дзяржаўна-незалежніцкія парыванні тутэйшага люду былі (і застаюцца) толькі фікцыяй. У гэтых фіктыўных умовах, бадай, ці не кожнага палітыка ў Беларусі, наколькі той рашаўся трывацца нацыянальных інтарэсаў краіны (пэўна, не тоесных колькасці свінатаварных комплексаў і цяжкагрузных самазвалоў), чакаў адзіны трагічны канец. Выключэння з гэтага жудаснага правіла беларуская гісторыя пакуль што не ведае.

Таму шаноўны чытач гэтага выдання мае магчымасць не толькі паширыць, узбагаціць свае гістарычныя веды, але, мяркую, глыбей за сяродзіцца на быційным стане роднае краіны. Кніга таму, напэўна, паспрыяе.

Аляксей Каўка

* Жынкін А. Лябёдка Іваноўскіх // Вацлаў Іваноўскі. 1880–1943. Мн., 1990. С. 33.